

I POEZIJA

DETE

Malo
Ogradjeno svojim dečjim životom
Prijava od blata
Lepo
Prijava i pametno
Radi
Pravi kuće
Za mrave ih pravi

REKA

Blato i mulj na dnu nje
Valja kamenje
I od njega pravi pesak
Hučna je i hladna
Korisna je

JUTRO

Sivkasto bela magla
A zatim svetlost
Jutro
Pa koraci dana
I sunčevi zraci
Jutro

OČI

Crne
Usnule u duplje
Ovičene trepavicama
Spavaju
I one daju sjaj
I one plaču

KLUPA

Drvena
Možda od hrasta
Ili oraha,
Na nju su sedeli moji dedovi
I očevi
A ja je milujem
Da li da plačem
Što vreme prolazi

SAT

Čuje se monotoni kucaj
I srebro glasa
Časovnik
Krade nam snove

MORNAR

Kapa bela
Odelo plavo
Mornar je
Plovi po vetru
I buri
čuva svoj početak

Treba odmah reći da postoje filmovi koji nisu radjeni prema nekom pesničkom delu, ali su veoma poetični, kao što postoje filmovi koji slikovno ilustruju izvesnu pesmu a ipak se ne mogu nazvati vizuelnom poezijom! Naravno, moguće je na filmskom ekranu ilustrovati određene stihove, naročito kada oni opisuju vizuelne pojave. Da li se u tom slučaju specifično vizuelni izraz može nazvati poetičnim ili on jedino služi kao vizuelna dopuna pesmi? Uzećemo za primer stihove Svetislava Stefanovića:

*Jecaju i struje mesečevi zraci
Ko srebrna harfa mesečina
svira*

Nije teško zamisliti kakve bi slike na ekranu trebalo da prate ove dve strofe tipičnog „bel kanta“ i vizuelne deskripcije. Kamera bi mogla da nam dočara izvanredne vizije noći i mesečine, a muzika da ih prati upravo onako kako to pesnik zahteva. Ili, recimo Dučićevi stihovi:

*Zaboravljen predeo u prop-
lanku dugom.
Obale pod teškom tišinom i
travom.
Tu večernje vode huje tihom,
tugom,
A žalosne vrbe šume zabo-
ravom.*

I ovde bi se mogla snimiti četiri kadra koja bi se vizuelno u potpunosti podudarala sa četiri strofe od kojih svaka dočarava jednu sliku. Ako tu dodamo zvučne efekte i boju (koju pesnik često direktno označava u stihovima) videćemo da film može poslužiti kao izvanredna ilustracija poezije. Kod nas je napravljeno nekoliko takvih filmova. Nažalost, filmski medijum je tu korišćen samo kao pomoćno, ilustrativno sredstvo jedne druge umetnosti.

Mogućno je pronaći dublju vezu između govorene poezije i filmskih slika, moguće je postići takvo spajanje kadrova i stihova da oni zajednički stvaraju poseban vizuelno - auditivni kvalitet koji se ne bi mogao izraziti ni samim rečima ni samom slikom. Tada filmski medijum prestaje da biva jedino dopunski element stiha, niti, obrnuto, stih služi kao verbalno objašnjenje slike. To je moguće postići na dva načina: bilo da se pesnik poduhvati pisanja specijalne pesme-scenarija, pesme koja bi se, najvećim delom oslanjala na vizuelnu stranu kao na deo svog sadržajnog kazivanja, bilo da filmski reditelj otkrije u izvesnoj pesmi mogućnosti da se na vizuelan način izraze poetski simboli, da slika otkrije potekstno značenje reči, da montaža dočara adekvat-

tan ritam stihova. Za to je naročito pogodna moderna poezija koja obiluje skrivenim smislom, te bi film mogao ne samo da ga otkrije, objasni, već da pomogne gledaocu-slušaoцу da dodje do potpunog misaono-emotivnog poimanja poetskog smisla. I tu slika ne bi bila ilustracija teksta, već njena sadržajna komponenta koja bi sa recitovanim stihovima gradila vizuelno-auditivni kontrapunkt.

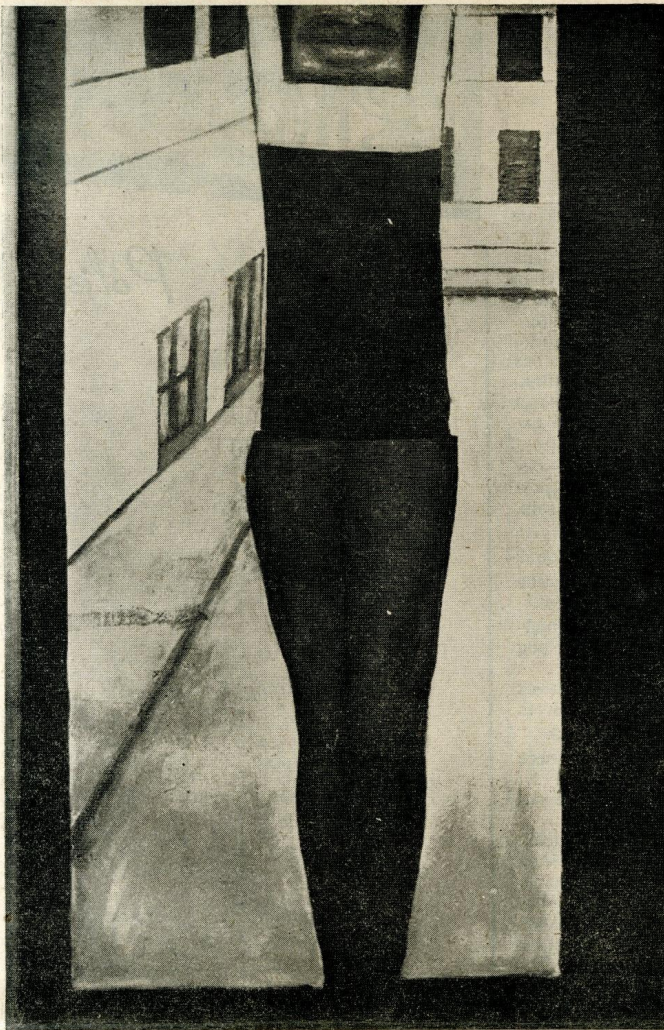
Za drugu mogućnost sje-dinjavanja filma i poezije teže je naći primere, iako je bilo takvih uspešnih pokušaja (sa Remboovim stihovima u filmu Alfreda Šamela „Pijana ladja“ i sa ritmičkim stihovima H. V. Odnova u Grirsonovom Rajtovom i Vatovom filmu „Noćna pošta“). Zato ćemo pokušati da sami analiziramo pesmu „Tugovanka Amargove majke“ od Federika Garsija Lorke, što će nam pomoći da shvatimo suštinu odnosa između filma i poezije. Pesma glasi:

*Nose ga u mojoj plahiti,
moj leander, moju palmu.
Dvadesetsedmog avgusta
Sa malenim zlatnim nožem.
Krst. Naš život dalje teče!
Tamnovit i gorak beše.
Komšinice, bokal dajte
Tučan bokal s limunadom.
Krst. Nemojte suze roniti.
Amargo je na mesecu.*

Kakve potresne slike izazivaju ovi stihovi u čitaocu-vojoj ili slušaocu-vojoj uobra-tilji! Ako bismo pokušali da te slike fiksiramo, onda bismo se, posle dužeg traženja, odlučili za one vizije koje bi proširile značenje ovih pet kupleta, koji ne bi značili puko ilustriranje pesme već isticanje njenog uzvišenog tragičnog patosa, njene suzdržane emotivnosti, njene tegobne atmosfere, njene pučke filozofije života. Recimo da snimimo pet ovakvih kadrova: 1) krupan plan ukončenog izbraždanog lica majke koja stoji u maslinjaku, 2) uskom stazom ljudi nose mrtvog Amarga u beloj plahiti, 3) smežurana ruka majke steže mali drveni krst, 4) kamera se odvaja od majke i otkriva grupu žena u crnim maramama koje joj prilaze, 5) ruka majke stavlja krst u njedra, kamera se odvaja od stari-ce i otkriva mrtvog Amarga koji leži na zemlji na beloj plahiti, na grudima mu zlatan nož, ljudi i žene pognutih glava čute, majka je nepomična, bez suza, kamera švenkuje prema oblacima. Ovo je samo jedna od bezbroj mogućnosti ekranizovanja navedenih stihova, i upravo to što je moguće naći i druga rešenja govori nam kolika je ekstenzija filmskog medijuma i koliko on može da posluži kao na d r a d n j a poeziji.

Kao ilustraciju prve mogućnosti navešćemo eksperimentalne filmove mladog kalifornijskog pesnika i kinomatera Džemsa Brotona koji je pokušao da ekranizuje nekoliko svojih pesama pisanih sa tom namerom da se vizuelno nadgrade. To su filmovi „Igra mlade Gledis“, „Vrtarev sin“, „Princeza proleća“, „Majčin dan“ u kojima filmske slike, njihov redosled i ritam ne služe samo kao ilustracija pesničke reči, niti reči imaju jedinu funkciju da objašnjavaju značenje slike, već se ta dva elementa povezuju sadržajno, ritmički i estetski. Možda je najbolje da kao objašnjenje tog povezivanja citiramo reči samog Brotona koji u svome članku „Čudna ptica u filmskom kavezu“ tretira problem poezije i filma. On kaže: „Poezija je film... To je slika i jezik, vizija i muzika. Ona takođe zahteva da se vidi i da se čuje. Ona sadrži pokret i oblik, razvoj i značenje, ritam unutarnji i spoljašnji. Film je akcija u vremenskoj dimenziji. Film ne sme da se zastavi njegova suština je da se kreće, da se razvija... Poezija je takođe akcija koja se razvija u vremenu. U pesmi je svaki detalj u razvoju, u kontinuitetu, ona je, ustvari, samo deo jednog neobuhvatnog razvoja. Svi mi zauzimamo izvesno trajanje u životu, mislimo u trajanju, osećamo u trajanju. Nema zastoja... Potrebni poetski elementi: slika, zvuk, ideja, osećanje — uši, razum, srce. To zahteva i film... Film je poezija.“

JEZI NOVOSIELSKI: PEJAZ

(iako dijalog u njima može biti poetičan, ponekad pisan i u stihovima kao što je to slučaj sa filmovima radjenim prema Šekspirovim dramama, ili sovjetski film radjen prema Ljermontovljevoj „Maskaradi“), već zbog toga što poezija kod njih izbija iz samog načina na koji je izvesna materija filmski uobličena. Jer, film kao i svaka druga umetnost može na poetski način da razotkrije suštinu izvesnog fenomena u prirodi i životu. Reditelji kao što su De Sika, Renoar, Rene Kler, Džon Ford, Lamoris, služe se često kinematografskim medijumom kao prevashodno poetskim izražajnim sredstvom koje vizuelno i auditivno može da dočara suptilna, poetska vibriranja u svakodnevnom ljudskim postupcima i najzgod običnim, beznačajnim događajima. De Sikin prikaz beskućnika i besprizornih u „Čudu u Milanu“ i „Čistačima cipele“ Renoarovo prefinjeno vizuelno osećanje prirode u „Izletu“ i „Reci“, Rene Klerova magličasta poezija krovova Pariza i prohujalog vremena u filmovima „Pod krovovima Pariza“ i „Čutanje je zlato“, Džon Fordove setne reminescencije rodnog zavičaja u filmu „Kako je bila zelena moja dolina“, Lamorisova

uzvišena poezija detinjih želja u „Crvenom balonu“, — sve je to, u pravom smislu reči, poezija života iskazana na filmski način.

Ako osetimo poetsku notu u tim i sličnim filmovima, onda moramo zaključiti da poezija na filmu ne znači samo poetski komentar slike, a još manje snimanje cveća, oblaka, vode, trčanja dvoje zaljubljenih kroz šumu (to najčešće deluje lažno-sentimentalno), već da to u prvom redu znači osećati život u njegovim najsuštinskijim, najskrivenijim, najuzvišenijim značenjima tj. percipirati ga na tzv. poetski način; isto tako na bioskopskom platnu poezija se javlja kada reditelj filmskim jezikom otkrije ona nemerljiva čovekova htenja i stremljenja koja čak i najobičniji ljudski postupak može da uzdigne (i po smislu i po delovanju) do poetskog simbola.

I na filmu se poezija ne može stvarati nasilno, po porudžbini; ona mora spontano da se iščauri kao rezultanta umetnikovog bezgraničnog poniranja i snažnog emotivnog ili misaonog spoznavanja života. Natopljene emotivnošću, ispunjene snagom filozofskog značenja, kondenzovane intenzitetom, estetski uobličene, činjenice iz običnog života deluju alegoriski, metaforično, uopšteno, izazivaju u nama uzvišena osećanja, potiču nas na misaonu aktivnost, oplemenjuju nas, jednom rečju postaju poezijom. To je, eto, najčistija filmska poezija koju reditelj-umetnik može da izrazi kinematografskim jezikom. Naravno samo ukoliko je talentovana, pesnička priroda i ako suvereno vlada filmskim zana-
tom.

Svim saradnicima, čitaocima i prijateljima našeg mesečnika srdačno čestitamo međunarodni praznik rada — 1 Maj

REDAKCIJA

VLADIMIR MILARIĆ

BUDJENJE

*Opet se vraćamo:
koračamo sa zvezda
u svoje telo.*

*U lukama duša
asidreni stari isluženi
meseć.*

*Zemlja nas čvrsto za se veže,
krunimo se u život
kao u jutro zvezde.*

FONTANA

*Majušan crv
vremena*

*izgrize srce
pre vremena.*

*Svakodnevni prizori:
starcu raširenih ruku,
sami svoji krstovi.*

*Srce treba zakopati
deset pedalja duboko
u ljubav.*

OBZORJE

Prsten vidika.

*U tiha popodneva
stan očiju
(godišnji odmor srca).*

*Krošnja
u kojoj zreli
svaki dobardan.*

*Porodište zvezda
(meseć se nagnuo zabrinut)*

*Mali vrt srca —
koliko mogu da poseju oči.*

KUĆA OD KARATA

*Fesen —
neimar kuće od karata.*

*U temelju uzidane
laste srca.*

*Zub vetra
doneće nesreća.*

*Prigodna pretstava:
baletski divertisman
hrizantema.*